

TINLIB V ČESKÉM PROSTŘEDÍ

Pavel Krbec

Je české knihovnické prostředí specifické? Je jiné než např. anglické? Jsou knihovníci u nás jiní? A co to vlastně je české knihovnické prostředí? Jaký má vliv na knihovnické systémy?

Co je české prostředí? (z hlediska automatizovaných knihovnických systémů)

České prostředí tvoří – český jazyk (tím rozumíme vše, co souvisí s dialektikou, tříděním, normou Latin 2 atd.)

české knihovny (jejich velikost, vybavení, typ, cíle, kooperace)

čeští knihovníci (jejich úroveň, cíle, priority)

technický základ pro propojení knihoven (sítě WAN a MAN)

knihovnické systémy v České republice (typ, určení, charakteristika).

Český jazyk – Normou pro kódování češtiny je, laicky a zjednodušeně řečeno, ISO LATIN 2. Existuje i norma pro třídění a po formální stránce je situace v této oblasti bezproblémová. V praxi ale takhle ideální stav není.

České knihovny – Vybavení českých knihoven určitě neodpovídá jejich významu, neodpovídá požadavkům čtenářů, neumožňuje knihovníkům realizovat jejich cíle tak rychle a tak efektivně, jak si přejí a jak je potřeba. Prostředky na technický rozvoj jsou většinou malé, totéž se týká prostředků na akvizici.

Čeští knihovníci – Málomocný obor lidské činnosti se v současné době mění tak rychle a podstatně, jako knihovnická činnost. Z knihoven se stávají informační pracoviště v daleko širším smyslu slova, než tomu bylo dosud. Každá knihovna se automatizuje nebo se na automatizaci alespoň připravuje. Z profesního hlediska automatizace knihovny znamená obrovskou změnu, většinou znamená ovládnutí další profese. Ještě větší změnu, zvláště pro uživatele knihovny, bude znamenat zpřístupnění katalogu nejen pomocí Internetu, ale i pomocí prosté (komutované) telefonní linky, tj. ze vzdáleného pracoviště. V této souvislosti si není možné nevsimnout zvláštního jevu. Přestože knihovnictví je především službou veřejnosti, nezáleží některým knihovníkům PŘEDEVŠÍM na tom, jak jejich práci oceňuje nejširší veřejnost, ale záleží jim v nevídané míře na ocenění nebo kritice, které se jim dostane od jejich

kolegů. Zmíněné pozorování se určitě netýká všech knihovníků, a těch, kterých se týká, se netýká ve stejné míře. Moji domněnku asi nejlépe ilustruje rozhovor, odposlechnutý na jednom z knihovnických setkání, a požadavek, který je mi občas předkládán. Při zmíněném rozhovoru se jedné knihovnici na otázku „Proč už nezpřístupníš svůj katalog pomocí Internetu?“ dostalo odpovědi: „Cožpak jsem blázen? Aby mi moje záznamy prohlížela AA nebo dokonce BB?“ Požadavek, se kterým se na mě čas od času knihovníci obracejí, je podobný: „Zařídte nám provoz systému tak, abychom se my mohli dívat do cizích knihoven a aby nebylo vidět, co je u nás“. Své katalogy zatím zpřístupnily, pokud vím, jen NKP, MZK Brno, UK Praha, MU Brno a ČVUT Praha.

Technický základ pro propojení knihoven – V ČR existuje páteřní síť CESNET se spolehlivým a rychlým propojením do zahraničí (0,5 Mbps a 0,25 Mbps). Tato síť je součástí Internetu a jsou k ní připojeny sítě metropolitní (ty jsou v každém městě, ve kterém sídlí vysoká škola). K metropolitním sítím je možné jednoduchým a nenákladným způsobem připojovat knihovny pomocí pevných nebo komutovaných telefonních linek.

Knihovnické systémy v ČR – Ve srovnání s jinými zeměmi je u nás poměrně málo různých knihovnických systémů. V několika knihovnách jsou stále používány varianty MAKSu založené na systému ISIS, hodně jsou rozšířeny systémy LANIUS a TINLIB, každý řádově ve stovce knihoven, méně pak je používán SMARTLIB a Rapid Library. Několik (dodejme, že významných) knihoven se rozhodlo pro ALEPH, který je však zatím v provozu jen v malém počtu knihoven (patří mezi ně NKP, STK Praha, NLK, MZK Brno, VŠCHT Praha a ZČÚ Plzeň). Ostatní systémy se vyskytují zcela ojediněle. Tento stav samozřejmě ulehčuje situaci při výměně záznamů. Například pro pohodlnou spolupráci TINLIBu s ostatními systémy by měly stačit dva jednosměrné konverzní profily OCLCMARC $\Rightarrow$ TINLIB a VÝMĚNNÝ FORMÁT $\Rightarrow$ TINLIB a jeden obousměrný profil TINLIB $\Leftrightarrow$ UNIMARC. V praxi je všechno trochu složitější.

TINLIB v českém prostředí

Český jazyk – TINLIB je z hlediska komunikace se čtenářem bilingválním systémem. Jedním z komunikačních jazyků je vždy angličtina, druhý jazyk závisí na lokalizaci, u nás je to čeština a to zatím i ve verzi pro Slovenskou republiku. Čtenář i knihovník samozřejmě očekávají, že výsledky práce se systémem nebudou záviset na jazyku, kterým se k systému přihlásí, a český čtenář očekává, že např. výsledek rešerše

bude seříděn podle české normy, čtenář komunikující v angličtině očekává třídění podle normy anglické. Je zřejmé, že nezávislost na jazyce je ve sporu se závislostí na normě. V TINLIBu je tento rozpor řešen kompromisem, písmeno Ch je z hlediska třídění považováno za C – H (je tedy zaříděno podle anglické normy), jinak je třídění české. V souladu se všeobecným trendem připravujeme implementaci 16 bitového kódu UNICODE.

České knihovny – TINLIB umožňuje, aby knihovna začala automatizovat i s minimálními prostředky, s minimálním vybavením technickým i personálním. Ve své nejjednodušší podobě pracuje TINLIB i na počítači PC 386 pod systémem DOS. Rozsahem malá knihovna se může s touto úrovní spokojit, pro větší knihovny pak může být tato verze prvním krokem automatizace. Modularita TINLIBu a vzájemná kompatibilita všech síťových verzí umožňuje knihovně zvolit v každém čase optimální verzi systému – systém roste spolu s knihovnou. TINLIB navíc umožňuje i v poměrně levné DOS/TINNET síťové verzi přístup pomocí vzdáleného klienta a komutované telefonní linky, bez nutnosti použití UNIXu. Přístup je v tomto případě omezen jen na ty uživatele, kteří mají příslušný program (tj. klienta), který je distribuován zcela volně. Pokud chce knihovna, která nepracuje pod OS UNIX, umožnit přístup všem uživatelům (tedy i těm, kteří program klient nemají), může použít tzv. satelitní systém, dohodnout se s nějakou knihovnou nebo pracovištěm, které používá OS UNIX a umístit satelitní systém tam. Databázi satelitního systému (jedná se v podstatě o katalog pracující v režimu read-only) pak stačí jen v pravidelných intervalech inovovat.

Čeští knihovníci – Proces automatizace knihovny je pro knihovníka obrovskou změnou a vzrušujícím zážitkem, znamená ovšem i obrovské zvýšení nároků. Provádí-li knihovnický tým tuto změnu s uživatelsky strohým systémem, může se stát, že nároky přerostou únosnou mírou. TINLIB patří mezi uživatelsky nejpřátelštější systémy. Je to jeden z mála systémů, který nemá příkazovou řádku. Zpřístupnění systému „z venku“ je neobyčejně snadné. Kromě stand-alone verze, kterou nelze připojit z principiálních důvodů, jsou všechny verze přístupné z vnějšku.

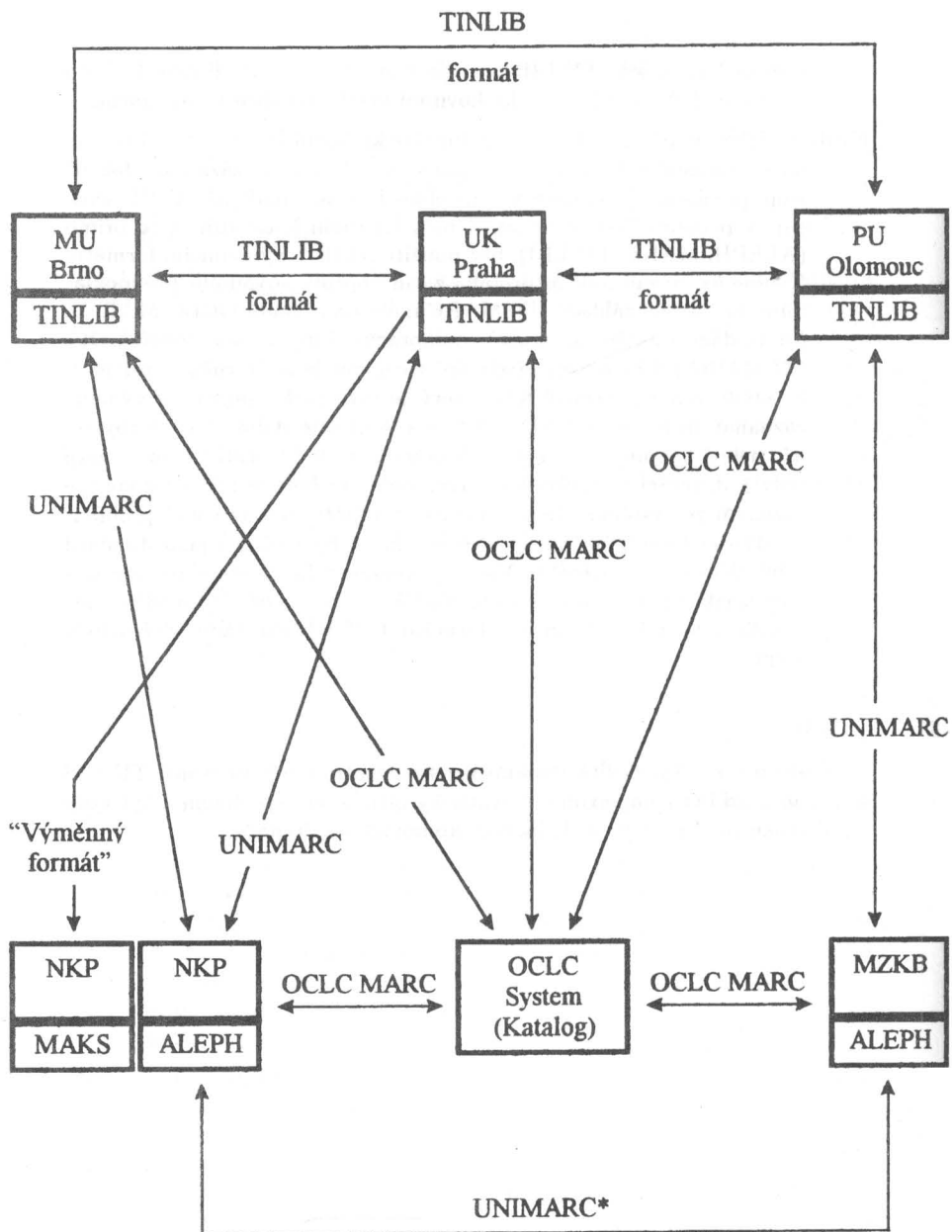
Technický základ pro propojení knihoven – Ideální z hlediska připojení knihovny k Internetu je operační systém UNIX. Nabízí přístup z Internetu i přístup pomocí komutované linky prostřednictvím emulace terminálu nebo klienta. V TINLIBu je však možný i vzdálený přístup do knihovny, která používá jen nenákladné síťové prostředí TINNET. Je dokonce možné, i když jde o komplikovanější záležitost,

vstupovat i do knihoven, kde TINLIB pracuje v síťovém prostředí Novell. Tato vlastnost TINLIBu je mezi knihovnickými systémy naprosto ojedinělá.

Knihovnické systémy v ČR – Spolupráce knihovnických systémů znamená v současné době hlavně schopnost vyměňovat si záznamy. Jak už jsme předdeslali, je situace v této oblasti vcelku nadějná. V ČR existuje v podstatě šest systémů. Z nich tři spolu kooperují, a to přímo (ALEPH, MAKS, TINLIB), bez použití „cizího“ výměnného formátu. Kooperace se zahraničím probíhá zatím, oproti původním předpokladům, nikoliv na základě UNIMARCu, ale na základě OCLC MARCu. (Je to dáno tím, že zahraniční spolupracující organizace používá OCLC MARC.) Schéma při předávání záznamů je znázorněno grafem 1. Z tohoto grafu je zřejmý fakt, který je jistě překvapující, že výměna záznamů ve formátu UNIMARC je v současné době vlastně zbytečná, neboť všechny systémy spolupracují s OCLC katalogem a mají tedy k dispozici příslušné konverze. Jednoduchou se zdála i konverze záznamů ze systému MAKS. Převod z tohoto systému měl probíhat prostřednictvím Výměnného formátu, který byl navržen jako standard v bývalém Československu. Všechny knihovny ho za standard považovaly a jako se standardem s ním zacházely. Nicméně – prováděli jsme několik konverzí z výměnného formátu do TINLIBu, žádné dvě nebyly stejné.

Závěr

České prostředí je složité, dynamické, inteligentní a sofistikované. TINLIB se v něm snaží být komplexním, uživatelsky příjemným systémem a být vždy o půl kroku před potřebami knihoven, knihovníků a čtenářů.

Graf č.1